

ALAPVETŐ JOGOK BIZTOSA
AZ ENSZ NEMZETI ÉMBERI JOGI INTÉZMÉNYE

Az alapvető jogok biztosának

JELENTÉSE

az AJB-7652021. számú ügyben

Az Eszterházy György Gyermekotthon, Általános Iskola, Speciális Szakiskola és Készségfejlesztő Szakiskolájában a COVID-19 helyzetre tekintettel tett látogatással összefüggésben

*Előadók: dr. Bukor Liza
dr. Győrffy Zsuzsanna*

Érintett szerv: Veszprém Megyei Gyermekvédelmi Központ, Általános Iskola, Szakiskola, Készségfejlesztő Iskola és Területi Gyermekvédelmi Szakszolgálat
Eszterházy György Gyermekotthona, Általános Iskolája, Szakiskolája és Készségfejlesztő Iskolája

2021.

**Az alapvető jogok biztosának
Jelentése
az AJB-765/2021. számú ügyben**

A vizsgálat megindítása

Az alapvető jogok biztosáról szóló 2011. évi CXI. törvény (a továbbiakban: Ajbt.) 18. § (4) bekezdése rögzíti hivatalból indított eljárási jogosultságot. A hivatkozott jogszabályhely szerint a hivatalból indított eljárás természetes személyek pontosan meg nem határozható, nagyobb csoportját érintő visszásság kivizsgálására *vagy egy alapvető jog érvényesülésének átfogó vizsgálatára irányulhat*. Az Ajbt. a 2007. évi XCII. törvénnyel kihirdetett, a fogyatékosokkal élő személyek jogairól szóló ENSZ Egyezmény végrehajtásának segítésére, védelmére és ellenőrzésére is kötelez, valamint kiemelt feladatorként nevesíti a gyermekek jogainak védelmét.¹

A COVID-19 járvány az egész világnak, így hazánkknak is nagy kihívást jelent. Minderre tekintettel a világjárvány első (2020 március-június) és második hullámában egyaránt kiemelt feladatorknak tekintettem a bentlakásos intézményekben (gyermekotthonokban, idősek otthonában, fogyatékosokat ellátó intézményekben) élők napi tevékenységének monitorozását. Mindezek érdekében az Eszterházy György Gyermekotthon, Általános Iskola, Speciális Szakiskola és Készségfejlesztő Szakiskolájában, Bakonyoszlopon (a továbbiakban: Gyermekotthon) 2021. január 21-én személyesen tettem látogatást.

A látogatás a veszélyhelyzetből fakadó felkészülés biztosítása, valamint a gondozott gyermekek, a szakdolgozók és a látogatást végzők tagjainak a vírusfertőzéssel szembeni védelme érdekében előre bejelentett módon történt. A látogatás alatt a résztvevők maszkot viseltek.

A COVID járványhelyzet, illetve a megelőzésnek az ellátott gyermekekre, és az ő jogaikra gyakorolt hatás szempontjain alapuló, szűkebb fókuszú vizsgálatról készült alábbi jelentés az intézmény vezetősége által elmondottakat, továbbá gyermekotthonban élők körülményeinek megtekintése alapján levont következtetéseket és megállapításokat tartalmazza. Figyelemmel arra, hogy a gyermeki jogok gyermekvédelmi szakellátást nyújtó intézményekben való érvényesülését hivatali elődeim is folyamatosan monitorozták, elengedhetetlennek tartottam a jelen látogatásom során a szakemberek által jelzett és észlelt problémák rögzítését is.

Az érintett alapvető jogok és alkotmányos elvek

- *Az oktatáshoz való jog:* „Minden magyar állampolgárnak joga van a művelődéshez. Magyarország e jogot a közművelődés kiterjesztésével és általánossá tételével, az ingyenes és kötelező alapfokú, az ingyenes és mindenki számára hozzáférhető középfokú, valamint a képességei alapján mindenki számára hozzáférhető felsőfokú oktatással, továbbá az oktatásban részesülők törvényben meghatározottak szerinti anyagi támogatásával biztosítja.” [Alaptörvény XI. cikk (1)-(2) bekezdés];
- *A fogyatékosokkal élők kiemelt védelme:* „Magyarország külön intézkedésekkel védi a gyermekeket, a nőket, az időseket és a fogyatékkal élőket.” [Alaptörvény XV. cikk (5) bekezdés];

¹ Lásd Ajbt. 1. § (2) bekezdés a) pont, és 1. § (3) bekezdés

- *A gyermekek védelemhez és gondoskodáshoz való joga:* „Minden gyermeknek joga van a megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges védelemhez és gondoskodáshoz.” [Alaptörvény XVI. cikk (1) bekezdés];
- *A testi és lelki egészséghez való jog:* „Mindenkinek joga van a testi és lelki egészséghez.” [Alaptörvény XX. cikk (1) bekezdés].

Az alkalmazott jogszabályok

- a nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXC. törvény (a továbbiakban: Nkt.);
- a fogyatékkal élő személyek jogairól szóló ENSZ Egyezmény és az ahhoz kapcsolódó fakultatív jegyzőkönyv kihirdetéséről szóló 2007. évi XCII. törvény;
- a fogyatékos személyek jogairól és a fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról szóló 1998. évi XXVI. törvény (a továbbiakban: Fot.);
- a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény, (a továbbiakban: Gyvt.);
- a Gyermekek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről szóló 1991. évi LXIV. törvény, (a továbbiakban: Gyermekjogi Egyezmény);
- a gyámhatóságokról, valamint a gyermekvédelmi és gyámügyi eljárásról szóló 149/1997. (IX. 10.) Korm. Rendelet, (a továbbiakban: Gyer.);
- a személyes gondoskodást nyújtó gyermekjóléti és a gyermekvédelmi intézmények, valamint személyek szakmai feladatairól és működésük feltételeiről szóló 15/1998. (IV. 30.) NM rendelet (a továbbiakban: NM rendelet)

A megállapított tényállás

A Gyermekotthonról

A Gyermekotthon a volt Eszterházy-kastélyban kapott helyet, nyugodt, kiegyensúlyozott környezetben, a kastély 1943 óta szolgál gyermekvédelmi intézmény helyül. A 40 férőhelyes Gyermekotthonban jelenleg 35 – többségében különleges ellátási szükségletű, sajátos nevelési igényű – 7-22 éves gyermek és utógondozói ellátásban részesülő fiatal felnőtt lakik, az elmúlt fél évben nem volt teltház az intézményben. A **helyszíni látogatás idején kettős szükségletű gyermek nem volt az intézményben.** A 4 lakóegység 10-10 gyermek befogadására alkalmas. A Gyermekotthonban jelenleg 24 dolgozói státusz van, amelyből csak egy gyermekvédelmi asszisztensi félstátusz betöltetlen. Egy héten egy napon az iskola tornatermében helyet kapó orvosi szobában felnőtt- és gyermekházi orvos rendel, a gyermekeket ezen kívül rendelési időben ugyancsak ő látja el a területileg illetékes háziiorvosi rendelőben.

2003 és 2006 között került sor az épület felújítására. A gyermekek 2-3 fős szobákban kerülnek elhelyezésre, figyelemmel a nemükre, az életkorukra, az értelmi szintjükre és a személyiségükre. Egy 9 éves gyermek lakik jelenleg egyágyas szobában, tekintettel a nehézkes mozgására.

A lakószobák és a világos nappali jó állapotú fenyő bútorokkal megfelelően berendezett, otthonos közeget teremt. A szobákat a gyermekek saját alkotásaikkal, fotóikkal díszítik, számos játékkal rendelkeznek. A mellékhelyiségek és a fürdők tiszták, a

gyermekkel kapcsolatos igényeknek megfelelőek. 2021-ben tervezik az épület belső terének festését, a bútorok cseréje az elhasználódás mértékétől függően folyamatos.

2020 óta 21 millió forintból jelenleg is informatikai fejlesztés zajlik, szerverszobát építenek ki, a Wi-fi hálózat már az ombudsmani látogatás idején is működött, amelyet a gyermekek is használhatnak. A Gyermekotthon nagy területű udvara lehetőséget ad a gyermekek közös kikapcsolódására, valamint jó idő esetén a kapcsolattartások lebonyolítására. 2020-ban létesült az új, felszerelt játszótér, amely a pandémia idején különösen nagy előnyt nyújt. Növénytermesztésre is lehetőségük van az érdeklődő gyermekeknek az intézmény területén elhelyezkedő fóliasátorban. A gyermekeknek számos programlehetőséget kínálnak, így például idén a Petőfi Színház tartott az intézményben előadást a Maradj otthon programja keretében, valamint a karácsonyi időszakban mézeskalácsot sütöttek. Az intézményben hagyomány a Fények estje megrendezése, amellyel az advent kezdetét ünneplik, a gyermekek, dolgozók és a gyermekek gyámjai összegyűlnek, a vacsorával egybekötött programon a gyermekek ünnepi műsort adnak, amelyre már októberben megkezdik a felkészülést. 2020-ban a program a járványhelyzetre tekintettel elmaradt. A gyermekotthonról összességében elmondható, hogy családias jellegű, számos kikapcsolódási lehetőség áll a gyermekek részére.

Az Iskoláról

A kastélyépület mellett felépített eltérő tantervű iskolába járnak a Gyermekotthonban gondozott, a környező települések lakásotthonaiban elhelyezett, valamint a szomszédos falvak családban élő sajátos nevelési igényű gyermekei. A földszinten 6 tanteremben folyik az oktatás. A látogatás idején az 1-2 osztályban 10, a 3-4. osztályban 8, az 5-6. osztályban 6, a 7-8. osztályban pedig 12 gyermek tanult. A háztartástant oktató szakiskolai csoportban 3 főt, a parkgondozói csoportban ugyancsak 3 főt oktatattak.

Az Iskola földszintjén található a tanári szoba. Az iskolában 16 fő gyógypedagógus oktat.

Az emeleten van az iskolavezető irodája, a pszichológus szobája és a 10 számítógéppel felszerelt informatika terem. A kastélyépületben helyezték el az iskola könyvtárát és ott működik a fejlesztő csoport is. A látogatás idején ez a csoport – tekintettel arra, hogy az előző nap az egyik, nem a Gyermekotthonban élő gyermek koronavírus tesztje pozitív lett – nem működött, az ide járó gyermeknek a fenntartó rendkívüli szünetet engedélyezett.

A konyhát az elmúlt évben 11 millió forintból újították fel, a járványhelyzetre tekintettel a gyermeket három turnusban ebédeltetik.

Az iskola tornaterme tágas, világos jól felszerelt, mellette található az orvosi szoba. A tornatermet a Gyermekotthonnal közösen használják és a járványhelyzetet megelőzően a nagyobb rendezvényeket is itt tartották. A tornaterem felett található egy ugyancsak jól felszerelt, a Gyermekotthon lakói által is használható kondicionáló szoba. A kondicionáló szobát a járvány idején felnőtt felügyeletével egyszerre 2 fő használhatja. Összességében az iskola jól felszerelt, a sajátos nevelési igényű gyermekek oktatására kifejezetten alkalmas.

Oktatás

A világjárvány első hullámában nagy a Gyermekotthonban élő sajátos nevelési igényű gyermekek tantermen kívüli oktatását nagyban segítette, hogy az iskola pedagógusai

feladatlapokat, színezőket készítettek nekik, ezeket beadták a gyermekotthonba. Az oktatás video chaten is folyt, de a szakemberek hangsúlyozták, hogy a tanulásban akadályozott gyermekek online oktatása nehézségekbe ütközik.

A járvány második hullámában a normál szükségletű gyermekek a környező iskolákba, a sajátos nevelési igényű gyermek az intézmény területén található iskolába járással teljesítik a tankötelezettségüket.

Járványügyi intézkedések

Az alapvető jogok biztosa látogatása során ezúttal is kiemelt figyelemmel kísérte a világjárvány első és második hullámában tapasztaltakat.

A járvány kis mértékben érintette az intézményt, de az előírt védőintézkedések betartása megtörtént. A bejárati ajtók mellett és az intézményben több ponton kézfertőtlenítők vannak kihelyezve. A szükséges tisztító- és fertőtlenítő szereket beszerezték. A gyermekotthonba hazaérkező lakók minden alkalommal testhőmérésen esnek át. A kapcsolattartások is a járványügyi intézkedéseknek megfelelően történnek.

A járvány első, illetve második hulláma alatt a gyermekotthonban egy kisgyermek és egy dolgozó bizonyítottan átesett a víruson enyhe tünetekkel, a lakásotthont ekkor lezárták. A külső, környező iskolában egy kontaktszemély volt. A látogatás idején 2 gyermek kontaktszemély elkülönítésre került, tekintettel arra, hogy egy nem a Gyermekotthonban élő gyermek koronavírus tesztje pozitív lett az eltérő tantervű belső iskolában.

Az ambuláns orvosi kezelésekre kivitt gyermekek visszatérésekor lázmérésen és fertőtlenítésen esnek át, a kezelésre intézményi gépkocsival, saját dolgozói sofőrrel utaznak. Amennyiben a gyermekek külső helyszínen történő kapcsolattartásról jönnek haza, szintén minden alkalommal lázmérésen és fertőtlenítésen esnek át. A gyermekek és a szülők, a gyermekek gyámjai a járványügyi korlátozásokat jól fogadták, azzal összefüggő panasz nem érkezett. Az államilag szervezett tesztelés lehetősége a gyermekotthon dolgozói számára is adott volt, ám senki nem élt vele.

Kapcsolattartás

A helyszínen kapott tájékoztatás szerint a világjárvány első hullámában az intézmény látogatási és elhagyási tilalomra vonatkozó rendelkezéseket a szülők és a gyermekek egyaránt fegyelmezetten tudomásul vették. A személyes kapcsolattartás helyett telefonon tartottak kapcsolatot a gyermekek a hozzátartozóikkal, a telefonálási lehetőség idejét növelték.

A világjárvány második hulláma idején a Gyermekotthon az intézményt fenntartó Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság, valamint az országos tisztifőorvos vonatkozó eljárásrendjében előírtakat használják. Azoknak a gyermekeknek, akik a gyámhivatal határozata szerint hazamehetnek a szüleikhez a kapcsolattartása nem korlátozott. A kapcsolattartásról a Gyermekotthonba érkezőket hőmérőzik, a kézfertőtlenítés kötelező.

Amennyiben a gyámhivatal határozata szerint a szülő a Gyermekotthon területén látogathatja a gyermekét a kapcsolattartásra nyáron az udvaron, rossz időben a kapcsolattartó szobában van lehetőség. Az intézménybe való belépéskor minden hozzátartozó hőmérsékletét megméri és kötelesek a látogatói nyilatkozatot kitölteni.

Az intézménybe való belépéskor a Hivatal munkatársainak esetében megtörtént a hőmérsékletmérés, valamint a látogatói nyilatkozat kitöltése.

A járványhullám második szakaszában a gyermekvédelmi gyámok és a gyermekjogi képviselő gyermekkel való személyes kapcsolattartásnak nincs akadálya. Látogatásuk rendszeres, kapcsolatuk a gyermekekkel és a szakemberekkel egyaránt jó.

Jelzett problémák, javaslatok

A szakemberek szerint hasznos lenne, ha a gyermekotthonokban alkalmaznának egészségügyi szakdolgozót, aki az iskolai védőnő szerepét töltené be, ehhez azonban szükség lenne a személyes gondoskodást nyújtó gyermekjóléti és a gyermekvédelmi intézmények, valamint személyek szakmai feladatairól és működésük feltételeiről szóló 15/1998. (IV. 30.) NM rendeletben meghatározott szakmai létszámra vonatkozó előírás módosítására.

Veszprém megyében – korábban a Fejér Megyei Gyermekvédelmi Központ és Gyermekvédelmi Szakszolgálat igazgatójának jelzésével megegyezően – szintén problémát jelent, hogy a nevelőszülői gondoskodásból egyre több gyermek kerül be, vagy vissza a gyermekotthonokba, lakásotthonokba. A gyermekotthon vezetője említette, hogy 2017-ben a gondozott 37 gyermekből 27 fő korábban nevelőszülőnél élt.

A vizsgálat megállapításai

I. A hatáskör tekintetében

Az alapvető jogok biztosának feladat- és hatáskörét, és az ennek ellátásához szükséges vizsgálati jogosultságokat az Ajbt. határozza meg. Az Ajbt. 18. § (4) bekezdése alapján az alapvető jogok biztosa a hatóságok tevékenysége során felmerült, az alapvető jogokkal kapcsolatos visszasság megszüntetése érdekében *hivatalból eljárást* folytathat. A hivatalból indított eljárás természetes személyek pontosan meg nem határozható, nagyobb csoportját érintő visszasság kivizsgálására vagy egy alapvető jog érvényesülésének átfogó vizsgálatára irányulhat. Az Ajbt. 1. § (2) bekezdésének a) pontja kimondja, hogy az alapvető jogok biztosa – különösen hivatalból indított eljárások lefolytatásával – megkülönböztetett figyelmet fordít a gyermekek jogainak védelmére.

A törvény 18. § (2) bekezdés a) pontja szerint az állami vagy önkormányzati feladatot ellátó szerv közszolgáltatást végző szervnek minősül. A Gyvt. 95. §-a alapján az otthon nyújtó ellátás biztosítása állami feladat. Ebből következően a gyermekvédelmi szakellátás intézményei közszolgáltatást végeznek, így tevékenységük vizsgálatára kiterjed a hatásköröm.

II. A vizsgált alapjogok és elvek tekintetében

Az alapvető jogok biztosa egy adott társadalmi probléma mögött álló összefüggésrendszer feltárása során autonóm, objektív és neutrális módon, kizárólag alapjogi érvek felsorakoztatásával és összevetésével tesz eleget mandátumának. Az ombudsmani intézmény megalakulása óta az országgyűlési biztos következetesen, zsinórmértékként

támaszkodott az Alkotmánybíróság alapvető jogállami garanciákkal és az alapjogok tartalmával kapcsolatos elvi megállapításaira, valamint – az ombudsmani jogvédelem speciális vonásainak megfelelően – alkalmazta az alapjog-korlátozás alkotmányosságát megítélni hivatott alapjogi tesztek.

A jelentés megállapításaival összefüggésben ismételten hivatkozom arra, hogy az Alaptörvény vonatkozó rendelkezéseinek szövege az Alaptörvény Negyedik Módosításának hatályba lépését követően továbbra is nagyrészt megegyezik az Alkotmányban foglaltakkal, az alkotmányos követelmények és alapjogok tekintetében jellemzően nem tartalmaz olyan rendelkezéseket, amelyek ellentétesek volnának a korábbi alkotmányunk szövegével. Az Alkotmánybíróság a 22/2012. (V. 11.) AB határozatában arra mutatott rá, hogy „*az előző Alkotmány és az Alaptörvény egyes rendelkezései tartalmi egyezősége esetén éppen nem a korábbi alkotmánybírósági döntésben megjelenő jogelvek átvételét, hanem azok figyelmen kívül hagyását kell indokolni*”. Az Alkotmánybíróság ugyanakkor a 13/2013. (VI. 17.) AB határozatában azt emelte ki, hogy az adott határozatban vizsgált törvényi rendelkezések esetében már az Alaptörvény Negyedik Módosítása alapján jár el a korábbi alkotmánybírósági határozatokban foglaltak felhasználhatóságát illetően. A testület ennek kapcsán elvi éssel azt mondta ki azt, hogy „*az Alkotmánybíróság a hatályát veszített alkotmánybírósági határozat forrásként megjelölésével, a lényegi, az adott ügyben felmerülő alkotmányossági kérdés eldöntéséhez szükséges mértékű és terjedelmű tartalmi vagy szövegszerű megjelenítéssel hivatkozhatja, vagy idézheti a korábbi határozataiban kidolgozott érveket, jogelveket. Az indokolásnak és alkotmányjogi forrásainak ugyanis a demokratikus jogállamban mindenki számára megismerhetőnek, ellenőrizhetőnek kell lennie, a jogbiztonság igénye az, hogy a döntési megfontolások átláthatóak, követhetőek legyenek. A nyilvános érvelés a döntés indoklásának létalapja. A korábbi határozatokban kifejtett érvek felhasználhatóságát az Alkotmánybíróság mindig esetről esetre, a konkrét ügy kontextusában vizsgálja.*”

Ha összevetjük az Alaptörvény XI. cikk (1)-(2) bekezdésében, a XV. cikk (5) bekezdésében, a XVI. cikk (1) bekezdésében, XX. cikk (1) bekezdésében foglaltakat a korábbi Alkotmány a 67. § (1) bekezdésének, 70/A §-ának, 70/D. § (1)-(2) bekezdésének valamint 70/F § (1) (2) bekezdésének a szövegével, akkor az állapítható meg, hogy a vizsgálat tárgyát képező alapvető jogok védelme tekintetében nem hoz olyan koncepcionális változást az Alaptörvény szövege, mely a korábbi alkotmánybírósági gyakorlat elvetését, vagy jelentős tartalmi ártértekelését alátámasztaná.

Így elvi megállapításaim megfogalmazása, az alapjogok értelmezése során – ellenkező tartalmú alkotmánybírósági döntés megszületéséig – irányadónak tekintem az Alkotmánybíróság által mind az Alaptörvény hatályba lépését megelőzően, mind pedig az azt követően meghozott határozataiban, azok indokolásában kifejtett megállapításokat, következtetéseket.

1. *Az Alaptörvény XI. cikk (1)-(2) bekezdése alapján minden magyar állampolgárnak joga van a művelődéshez, Magyarország ezt a jogot a közművelődés kiterjesztésével és általánossá tételével, az ingyenes és kötelező alapfokú, az ingyenes és mindenki számára hozzáférhető középfokú, valamint a képességei alapján mindenki számára hozzáférhető felsőfokú oktatással, továbbá az oktatásban részesülők törvényben meghatározottak szerinti anyagi támogatásával biztosítja. Az Alaptörvény a személyiség kibontakoztatásának, a tájékozott és felelős polgárrá válásnak az egyik alapvető feltételeként valamennyi magyar állampolgár jogát elismeri a műveltség megszerzésére törekvéshez. E jog érvényesítése szükségszerűen állami cselekvést igényel: az állam az elengedhetetlenül fontos ismeretek megszerzését, a gyermekek megfelelő fejlődését többek között az ingyenes és mindenki számára hozzáférhető középfokú oktatással biztosítja. Az Alaptörvény szerint az ismeretbővítés, a magasabb szintű szakmai, tudományos oktatásban való részvételhez kellő*

tanulás lehetőségét a középfokú oktatás korlátozásmentes és ingyenes elérhetőségével ösztönzi.

Az Alaptörvény I. cikk (1) bekezdéséből eredő intézményvédelmi kötelezettség összetett követelményrendszerrel támaszt az állammal szemben az alapjogok érvényesülésére. Magában foglalja a szabályozási kötelezettséget, adott esetben az anyagi támogatási kötelezettséget, a meglévő vagy az alapjog-érvényesülés szempontjából az Alaptörvény által megkívánt intézményes formák védelmét (s egyben tartózkodást a működés tartalmi befolyásolásától). Mindezek nyomán *fennáll az állami kötelezettsége az oktatáshoz való jog gyakorlásának lehetőségét biztosítani az intézményi struktúra létrehozásával, fenntartásával*. Az Alkotmánybíróság 3046/2013. (II. 28.) AB határozata kiemelte, hogy az oktatáshoz való jog, illetve az államot terhelő intézményvédelmi kötelezettség tartalmával több ízben foglalkozott, az ezekben kifejtett álláspontját pedig az Alaptörvény XI. cikk (2) bekezdésével összefüggésben fenntartja. Hangsúlyozta: a mindenkorai törvényhozó és végrehajtó hatalom alkotmányos joga és egyben kötelessége az oktatási rendszer működtetésének folyamatos figyelemmel kísérése, a felmerülő hibák kijavítása, a hiányosságok pótlása, a működési zavarok elhárítása, az ellehetetlenülés megakadályozása.

2. A hátrányos megkülönböztetés tilalma, a fogyatékosokkal élők védelme. Az *Alaptörvény XV. cikkének (2) bekezdése a korábbi Alkotmány 70/A.§-hoz hasonlóan tartalmazza a diszkrimináció tilalmát, mely szerint Magyarország az alapvető jogokat mindenkinek bármely megkülönböztetés, nevezetesen faj, szín, nem, fogyatékoság, nyelv, vallás, politikai vagy más vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, vagyoni, születési vagy egyéb helyzet szerinti különbségtétel nélkül biztosítja. Az Alaptörvény XV. Cikk (4) bekezdése továbbá előírja, hogy Magyarország az esélyegyenlőség megvalósulását külön intézkedésekkel segíti, a XV. cikk (5) bekezdése emellett külön is kiemeli, hogy Magyarország külön intézkedésekkel védi a gyermekeket, a nőket, az időseket és a fogyatékkal élőket.*

Az Alkotmánybíróság a 42/2012. (XII. 20.) AB határozatban megállapította, hogy az Alaptörvény XV. cikke változatlan tartalommal fenntartja az egyenlőség általános, nem csak az alapjogokra kiterjedő – vagy, ahogy az Alkotmánybíróság gyakran nevezte: a “jogegyenlőség” – követelményét és a hátrányos megkülönböztetés tilalmát. A két évtizedes, töretlen, az Alaptörvény fenti rendelkezése alapján továbbra is irányadónak tekinthető alkotmánybírósági gyakorlat rögzíti, hogy a *hátrányos megkülönböztetés tilalma* arra vonatkozik, hogy a jognak mindenkit egyenlőként, egyenlő méltóságú személyként kell kezelnie, az egyéni szempontok azonos mértékű figyelembevételével kell a jogosultságok és kedvezmények elosztásának szempontjait meghatározni. A megkülönböztetés alkotmányossága tekintetében az Alkotmánybíróság két mércét alkalmazott.

Az alkotmányos alapjogok tekintetében megvalósuló egyenlőtlen bánásmód esetén annak alkotmányossága az alapvető jogok korlátozására irányadó szükségességi-arányossági teszt alapján ítélni lehet meg.

Bár az Alkotmány – ahogyan az Alaptörvény is – szövegszerűen csak az alapvető jogok tekintetében tiltotta a hátrányos megkülönböztetést, az Alkotmánybíróság szerint e tilalom, ha a megkülönböztetés sérti az emberi méltósághoz való alapvető jogot, kiterjed az egész jogrendszerre.

Az egyenlő bánásmóddal és az esélyegyenlőséggel összefüggésben érdemes arra is utalni, hogy az alapvető jogok biztosa számára az Ajbt. immár fontos célként fogalmazza meg *a leginkább veszélyeztetett társadalmi csoportokhoz tartozó személyek jogainak fokozott védelmét*, ugyanakkor eddig az országgyűlési biztosok – külön törvényi felhívás nélkül is – kiemelt figyelmet fordítottak az ebbe a csoportba tartozók alapvető jogainak a védelmére.

A töretlen ombudsmani gyakorlat alapján nyilvánvalóan e személyi körbe tartoznak a *hajléktalanok, a fogyatékosokkal élő személyek, az idősek, a betegek*, ezen belül pedig

kiemelten a *pszichiátriai betegek*, a *fogvatatottak*, továbbá ide sorolhatóak a 18 év alatti *gyermekek*, sőt a 18 év feletti *fiatal felnőttek* is.

A felsorolt egyes társadalmi csoportok más és más okokból (például az egzisztenciális helyzetük, életkoruk, egészségi vagy mentális állapotuk miatt) minősülhetnek veszélyeztetettnek, a közös pont bennük egyfelől az, hogy helyzetük miatt kiszolgáltatottak valamennyi állami, közhatalmi beavatkozással szemben. Másfelől esetükben súlyos és közvetlen következményekkel járhat az is, ha az állam nem tesz eleget egyes alkotmányos feladatainak, a speciális, rászorultakat segítő szabályozás és gyakorlat kialakításával, fenntartásával kapcsolatos kötelezettségeit nem vagy nem megfelelően látja el. Legyen szó ugyanakkor indokolatlan közhatalmi beavatkozásról, vagy éppen állami feladat, kötelezettség elmulasztásáról, az érintettek jog-, illetve érdekérvényesítő képessége minimális.

3. A gyermek megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges védelemhez és gondoskodáshoz való jogát az Alaptörvény XVI. cikk (1) bekezdése rögzíti. A gyermeket főszabályként minden olyan alapvető jog megillet, mint bármely más embert, de ahhoz, hogy a jogok teljességével képes legyen élni, biztosítani kell számára az életkorának megfelelő minden feltételt a felnőtté váláshoz. Erre tekintettel kifejezetten a gyermekek jogaként rögzíti a törvény a megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges védelemre és gondoskodásra való jogot. E védelemre és gondoskodásra a gyermek mindenkivel szemben igényt tarthat. Ennek megfelelően a gyermek szülei, családja, az állam és a társadalom valamennyi tagja is köteles a gyermek jogait tiszteletben tartani, és a társadalom fennmaradásának zálogaként biztosítani számára a megfelelő fejlődéséhez szükséges feltételeket. *A gyermekek védelemhez és gondoskodáshoz való joga az állam köteleességét alapozza meg a gyermek személyiségfejlődése intézményes védelmére.* A gyermek, mint az alapjogok alanya oldalán az életkorból adódó hátrányokat az állam oldaláról az objektív intézményvédelmi kötelezettség egyenlíti ki: az államnak aktívan kell cselekednie a gyermekek alapjogainak előmozdítása, érvényesülése, védelme érdekében.

Ezt az alaptételt megtaláljuk az Egyezmény preambulumban is, amely rögzíti, hogy a gyermeknek, figyelemmel fizikai és szellemi érettségének hiányára, különös védelemre és gondozásra van szüksége, nevezetesen megfelelő jogi védelemre, születése előtt és születése után egyaránt. Az Egyezmény 1991-től a magyar belső jog részévé vált, részes államként Magyarország kötelezettséget vállalt a gyermekkel foglalkozó, védelmét biztosító intézmények létesítésre, valamint ezen intézményekben a jogszabályoknak megfelelő szakmai létszám, szakértelem, biztonság, az egészséges környezetet biztosítására. Az Egyezmény minden gyermekekkel kapcsolatba kerülő intézményt és hatóságot a gyermek legjobb érdekének megfelelő eljárásra, döntésre kötelez. Az Egyezmény 19. cikk 1. pontja a részes államokat a gyermeket az erőszak bármely formájával szembeni védelemre kötelezi. Az Egyezmény 20. cikk 1. pontja a családi környezetétől ideiglenesen vagy véglegesen megfosztott gyermek védelmére és segítségére vonatkozó állami kötelezettséget rögzíti.

4. Az Alaptörvény XX. cikk (1) bekezdése értelmében a testi és lelki egészséghez való jog érvényesülése, mint államcél az Alkotmánybíróság gyakorlata szerint nem nélkülözheti a nemzetgazdaság mindenkor teherbíró képességének mértékét. Az Alkotmánybíróság utalt arra is, hogy általános ismérvekkel csak egészen szélső esetekre korlátozottan határozhatja meg az állami kötelezettség kritikus nagyságát, vagyis azt a szükséges minimumot, amelynek hiánya már alkotmányellenességhez vezet. Az 56/1995. (IX. 15.) AB határozat szerint a testi és lelki egészséghez való jogként meghatározott alkotmányi követelmény az államnak azt az alkotmányos kötelezettségét jelenti, hogy a nemzetgazdaság teherbíró képességéhez, az állam és a társadalom lehetőségeihez igazodva olyan gazdasági és jogi környezetet teremtsen, amely a legkedvezőbb feltételeket biztosítja a polgárok egészséges életmódjához, életviteléhez. *Az alkotmánybírósági gyakorlat szerint a testi és lelki egészséghez való jog tehát önmagában alanyi jogként értelmezhetetlen, állami – intézményrendszert fenntartó, működtető –*

kötelezettségként fogalmazódik meg, amely magában foglalja azt a kötelezettséget, hogy a törvényhozó a testi és lelki egészség bizonyos területein alanyi jogokat határozzon meg.

III. Az ügy érdemében

1. Védőfelszerelés, tisztító-, fertőtlenítő szerek rendelkezésre állása, elkülönítés lehetősége

A vezetőktől kapott tájékoztatás szerint a világméretű járvány kis mértékben érintette az intézményt, de az előírt védőintézkedések betartása megtörtént, a szükséges tisztító-és fertőtlenítő szerek a rendelkezésükre állnak. Az Iskolában és a Gyermekotthonban bejárati ajtók mellett több ponton kézfertőtlenítők vannak kihelyezve. A gyermekotthonba hazaérkező lakók minden alkalommal testhőmérséklet mérésen esnek át. A kapcsolattartások is a járványügyi intézkedéseknek megfelelően történnek. A szakdolgozó, illetve gondozott gyermek fertőzöttségéről való tudomásszerzést követően az érintett lakásotthont lezárták, a kontaktszemélyeket elkülönítették.

Összességében elmondható, hogy a Gyermekotthon a járványhelyzet megkívánta szükséges lépéseket megtette.

2. A gondozott gyermekek oktatásával összefüggésben

A gyermekek tankötelezettségéről az Nkt. 45. § (1) bekezdése rendelkezik. E szerint Magyarországon – az e törvényben meghatározottak szerint – minden gyermek köteles az intézményes nevelés-oktatásban részt venni. A 2019. szeptember 1-jétől hatályos Nkt. 45. § (5) bekezdése értelmében a tankötelezettség alapvetően iskolába járással teljesíthető. Az egyéni munkarend a tanuló egyéni adottsága, sajátos helyzete indokolhatja, amennyiben az a tanuló fejlődése, tanulmányainak eredményes folytatása és befejezése szempontjából előnyös.

A rendelkezésemre álló információk szerint a Gyermekotthonban élő sajátos nevelési igényű, különleges ellátási szükségletű gyermekek a járvány második hulláma idején tankötelezettségüknek az Intézmény területén működő iskolába járással tesznek eleget, a normál ellátási szükségletű gyermekek pedig a környező iskolákba járnak, egyéni tanrend szerint tanuló gyermek a Gyermekotthonban nem volt.

A látogatás tapasztalataira figyelemmel kiemelt fontosságúnak tartom és köszönöm az Intézmény területén működő Iskola gyógypedagógusainak a járványhelyzet első hullámában a sajátos nevelési igényű gyermekek tantermen kívüli oktatásához a feladatlapok és színezők készítésével nyújtott segítségét.

3. A gyermekek kapcsolattartása tekintetében

A Gyvt. 9. §-a a nevelésbe vett gyermek kapcsolattartáshoz való jogát a gyermek különleges jogaként nevesíti. A Gyer. 30/H §-a alapján a gyermekvédelmi gondoskodásban élő gyermekek a gyámhivatali határozatban szabályozottak szerint tarthatnak kapcsolatot a hozzátartozóikkal. A Gyvt. 86. § (1) bekezdése rendelkezik a gyermekvédelmi gyám a gyermek gondozásával, nevelésével összefüggő feladatairól. A Gyvt. 86. § (1) bekezdésnek a) és b) pontja szerint a gyámnak a kirendelését követően legfeljebb tizenöt napon belül személyesen kell találkoznia a gyermekkel. Ezt követően legalább havonta egy alkalommal, a hatodik életévét be nem töltött gyermek esetén legalább kéthetente fel kell keresnie a

gyermeket. A gyám kötelessége, hogy a gyermek számára telefonon elérhető legyen, illetve – a gyermek kérésére – a gondozási helyén vagy semleges helyen való találkozás lehetővé tétele.

A Gyvt. 11/A. § (1) bekezdése szerint a gyermekjogi képviselő ellátja a gyermekvédelmi gondoskodásban részesülő gyermek e törvényben meghatározott jogainak védelmét, és segíti a gyermeket jogai megismerésében és érvényesítésében, valamint kötelességei megismerésében és teljesítésében. A gyermekjogi képviselő kiemelt figyelmet fordít a különleges vagy speciális ellátást igénylő gyermek védelmére. Gyvt. 11/A. § (3a) bekezdése alapján a gyermekjogi képviselő jogosult az általa kezdeményezett időpontban a gyermekkel személyesen, a gyermekjóléti és gyermekvédelmi szolgáltató vezetőjének, illetve munkatársának – ideértve a nevelőszülőt is – jelenléte nélkül találkozni. A gyermek gondozási helyének biztosítania kell a gyermek és a gyermekjogi képviselő zavartalan kapcsolattartásának körülményeit.

Látogatásom idején a gyermekvédelmi gyámok és a gyermekjogi képviselő személyes látogatásának nem volt akadálya, azzal kapcsolatban a Gyermekotthon problémát nem jelzett.

A gondozott gyermekek a gyámhivatali határozatban foglaltaknak megfelelően mehettek haza, a Gyermekotthonba való visszatéréskor a gyermekeknek a kézmosás/fertőtlenítés kötelező, a hőmérsékletüket megméri.

A helyszíni látogatás tapasztalataira, valamint a COVID-19 járványhelyzet miatti megelőzés szempontjain alapuló, szűkebb fókuszú látogatásra tekintettel ombudsmani *intézkedést nem teszek, jelentésemet figyelemfelhívásnak szánom.*

A gyermekotthonban és a belső iskolában dolgozók a járványhelyzetben fokozott megterheléssel járó munkáját, a vezetőknek a gyermekvédelmi szakellátással összefüggő problémákra vonatkozó jelzését köszönöm. A jelzéseket a tárgykörben esetlegesen indított vizsgálataim, utóvizsgálataim során figyelembe veszem.

Budapest, 2021. az elektronikus dátumbélyegző szerint

Dr. Kozma Ákos